

П.Л.Салаўёў

**ГРАДАЦЫЙНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ВОБРАЗНЫХ ПАРАЎНАННЯЎ У
СУЧАСНЫМ БЕЛАРУСКІМ МАЎЛЕННІ: ЭКСПЕРЫМЕНТАЛЬНАЕ
ДАСЛЕДАВАННЕ**

В статье рассматриваются градационные особенности образных сравнений в современном белорусском языке. К исследованию был привлечен языковой материал, полученный в результате проведения многоэтапного психолингвистического эксперимента. В ходе эксперимента были отобраны признаки (основания сравнения); собран корпус адъективных компаративных словосочетаний, ориентированных на внешность человека в рамках определенных компаративно-ассоциативных полей; проведено их распределение в соответствии с тремя уровнями градации; рассмотрены глубинные механизмы привлечения объектов сравнения носителями языка. В качестве примера приводятся градационные особенности компаративно-ассоциативного поля 'КРАСОТА'. В статье подчеркивается, что при употреблении образного сравнения носителями языка привлекается широкий круг объектов сравнения; существуют явно очерченные градационные особенности образных сравнений в речи; степень интенсивности признака, положенного в основание сравнения, зависит от выбранного носителем языка объекта сравнения.

Градацыя як лінгвістычная з'ява з'яўляецца адной з найбольш цікавых і мала даследаваных сфер мовазнаўства. Адным з першых лінгвістаў, які звярнуў увагу на градацыю, быў Э.Сэпір. У сваім артыкуле «Grading. A study in Semantics» («Градуіраванне. Семантычнае даследаванне») [1] ён раскрыў асноўныя аспекты вывучэння і праблематыку дадзенай з'явы. Э.Сэпір размежаваў псіхалагічную, лагічную і лінгвістычную градацыю, паказаў сувязь градуіравання з квантыфікацыяй і вымярэннем, з эмацыянальнай ацэнкай, вычлениў некаторыя тыпы градацыйных квантараў. Навуковец звяртае ўвагу найперш на лексічны матэрыял, падкрэсліваючы, што градуіраванне як псіхалагічны працэс папярэднічае вымярэнню і ліку.

Сувязь градацыі з ацэначнымі структурамі закранаецца ў манаграфіі рускай даследчыцы А.М. Вольф [2]. Комплексная характарыстыка градацыі ў лексічнай семантыцы даецца ў навучальным дапаможніку А.І. Шэйгал «Градацыя ў лексічнай семантыцы» [3], дзе размяжоўваюцца градацыйныя

семантычныя прыкметы і сродкі градуіравання, аналізуюцца асноўныя кампаненты і дыяпазон градацыі ў розных часцінах мовы, разглядаюцца асноўныя напрамкі градацыйнага вар’іравання ў тэксце і тыпы градацыйных кантэкстаў. Па-за ўвагай даследчыцы застаецца градацыя ў сферы фразеалогіі.

Асобныя аспекты градацыі распрацоўваюцца і беларускімі даследчыкамі. Так, А.П. Разумава [4] разглядае праблемы базы градуальнасці, даследуе яе спецыфіку ў дачыненні да апісання параметрычных прыкмет у вобразных параўнаннях. Даследчыца ўказвае на розную ступень дэталізацыі інтэнсіўнасці, выяўляе колькасныя і якасныя адрозненні ў выбары базы параўнання ў рускай і англійскай мовах.

У самым агульным сэнсе пад градацыйй звычайна разумеюць упарадкаванне ў адпаведнасці з пэўнай шкалай [1], а шкала ёсць вызначаная паслядоўнасць лічбавых значэнняў [5]. Найбольш важнымі характарыстыкамі любой шкалы з’яўляюцца яе працягласць (кантынуальнасць) і магчымасць руху па шкале ў двух супрацьлеглых напрамках: па нарастанню і па ўбыванню.

Градацыя звязана перш за ўсё з лагічнымі катэгорыямі якасці, колькасці, меры, а таксама з катэгорыяй руху (у выглядзе змены, пераходу). Усе аб’екты рэчаіснасці знаходзяцца ў пастаянным руху, падпадаюць пад пастаянныя змены; для іх не характэрныя дакладныя межы, але ў любы момант свайго руху аб’ект можа быць прыняты як статычны (які знаходзіцца ў пункце адноснага спакою). Гэта дае магчымасць прадставіць градацыю як лінію, шкалу з пэўнымі дзяленнямі, што характарызуюць ступень тых зменаў, якія адбыліся з аб’ектам [3, с. 3].

Градацыя як мысленчая аперацыя звязана з аперацыямі параўнання і класіфікацыі [1]. Псіхалагічная рэлевантнасць градацыі як мысленчай універсальі пацвярджаецца шматлікімі псіхалінгвістычнымі даследаваннямі паводле метаду семантычнага дыферэнцыяла [6], знаходзіць пэўнае адлюстраванне ў моўных сродках.

Усе градацыйныя прыкметы падзяляюцца на дзве групы:

1. прыкметы, што могуць быць інтэрпрэтаваныя як у лічбавых, так і ў лінгвістычных значэннях;
2. прыкметы, што могуць быць апісаныя толькі ў рамках лінгвістычных значэнняў.

Першая група ўяўляе параметрычныя прыкметы, што адлюстроўваюць рэчыўныя характарыстыкі, якія магчыма вызначыць аб'ектыўна. Сам набор параметрычных прыкмет, у прынцыпе, дастаткова абмежаваны і паддаецца вызначэнню: памер, вышыня, рост, даўжыня, таўшчыня, шырыня, вага, узрост, хуткасць, сіла, напружанне, тэмпература, гучнасць, яркасць, працягласць і інш. Параметрычныя прыкметы, на думку даследчыка А.Н. Шрама, з'яўляюцца эмпірычнымі, г.зн. могуць быць успрынятыя органамі пачуццяў [7].

Другая група ахоплівае якасна-ацэначныя прыкметы, якія могуць быць як эмпірычнымі (напрыклад, колер), так і рацыянальнымі (па тэрміналогіі Шрама): гэтыя прыкметы ўспрымаюцца не непасрэдна органамі пачуццяў, а на аснове пачуццёвага ўспрыняцця ў выніку аналізу, супастаўлення, высноў. Сярод рацыянальных прыкмет даследчыкам выдзяляюцца ўласныя прыкметы прадмета (напрыклад, «злы», «разумны», «энергічны») і ацэначныя, якія непасрэдна не належаць прадмету, а прыпісваюцца яму ў адпаведнасці з пэўнымі стандартамі (напрыклад, «добры», «прыгожы», «карысны», «шкодны»). Ацэначнасць выступае інтэгральнай прыкметай фразеалогіі, уплывае на спецыфіку градацыі найперш у плане выбару і лексічнага афармлення сваіх кампанентаў.

Пры «вымярэнні» якасна-ацэначных прыкмет і абстрактных прыкмет назіраецца істотнае адрозненне: пры карыстанні адной шкалай для вымярэння параметрычных прыкмет розныя камуніканы атрымаюць прыблізна аднолькавыя лічбавыя дадзеныя, тады калі пры вымярэнні абстрактных прыкмет, нават пры дакладна распрацаваных крытэрыях, у розных

камунікантаў ніколі не будзе назірацца абсалютна дакладных колькасных супадзенняў, што пацвярджаецца і дадзенымі псіхалінгвістычных эксперыментаў. Пры гэтым, «суаднясенне індыўідуальнага вопыту, які праяўляецца ў выбары таго ці іншага канкрэтнага адказу, і калектыўнага моўнага вопыту ў эксперыменце не перашкаджае, а нават садзейнічае выяўленню заканамернага, уласцівага мове. Пры пэўнай колькасці падспытных выпадковасць індыўідуальнага выбару ў асобных адказах перакрываецца надзейнасцю найбольш частых адказаў» [8, с. 108].

У межах даследавання, накіраванага на вызначэнне структурных і градацыйных асаблівасцей у семантыцы кампаратыўных словазлучэнняў у сучасным беларускім маўленні (на матэрыяле адзінак, арыентаваных на знешнасць чалавека), быў праведзены эксперымент, які падзяляўся на некалькі этапаў:

1. Падрыхтоўчы этап эксперыментальнага даследавання, мэтай якога быў адбор прыкмет (асноў параўнання). Адбор гэтых прыметнікаў праводзіўся наступным чынам: з ліку падспытных былі адвольна выбраны 26 інфармантаў. Першай групе (13 чалавек) былі прапанаваныя малюнкi з выявамі людзей розных тыпаў знешнасці і целаскладу; ад падспытных патрабавалася скласці тэкст-апісанне чалавека на аснове ўсіх якасцей, што могуць быць успрыняты візуальна. Другой групе (13 чалавек) прапанавалася запісаць усе прыметнікі, пры дапамозе якіх могуць быць апісаны знешнія характарыстыкі чалавека па зададзеных параметрах: рост, вага, моц, прывабнасць, асаблівасці целаскладу. Усяго было атрымана 200 адказаў (67 – 1-я група, 133 – 2-я група). Паводле сабраных дадзеных быў складзены спіс з 66 прыметнікаў. З іх былі адабраныя наступныя прыметнікі: *худы, тоўсты, зграбны, нязграбны, прыгожы, непрыгожы, дужы, слабы, высокі, невысокі*, якія былі пакладзеныя ў аснову адпаведных кампаратыўна-асацыятыўных палёў. Адбор асноў параўнання праводзіўся з улікам наступных крытэрыяў (пры гэтым мы

абапіраліся на методыку, прапанаваную ў даследаванні Р.М. Фрумкінай [9] для прыметнікаў – колеравызначэнняў):

1. Значэнне прыметніка (асновы параўнання) павінна быць прамым намінацыйным (1-е значэнне ў слоўнікавым артыкуле [10]). На гэтай аснове выключаліся прыметнікі тыпу *здоровы* (падыходзіць толькі 5 значэнне – [10, с. 239]).

2. Значэнне прыметніка (асновы параўнання) павінна аб'ектываваць прыкмету ў поўным аб'ёме (а не выражаць якое-небудзь адценне). На гэтай аснове выключаліся прыметнікі тыпу *аграмадны* (*вельмі вялікі* – [10, с. 30]), *хударлявы* (*сухарлявы*, *крыху сухі* – [10, с. 726]).

3. Прыметнік (аснова параўнання) не павінен быць вытворным ці складаным словам. На гэтай аснове выключаліся прыметнікі тыпу *бочкападобны*, *шыракаплечы*.

4. Прыметнік, які складае аснову параўнання, павінен быць кагніцыйна значным, «псіхалагічна маркіраваным» [9, с. 116] для носбітаў мовы. На гэтай аснове адбіраліся найбольш частотныя прыметнікі – найменні прыкмет.

2. Другі этап псіхалінгвістычнага асацыяцыйнага эксперыменту заключаўся ў зборы корпуса ад'ектывных кампаратыўных словазлучэнняў, арыентаваных на знешнасць чалавека ў межах вызначаных кампаратыўна-асацыяцыйных палёў. На гэтым этапе эксперыменту колькасць удзельнікаў была павялічана і склала 100 чалавек. Інфармантамі сталі студэнты 1-5 курсаў факультэта журналістыкі Белдзяржуніверсітэта ва ўзросце ад 17 да 25 гадоў, якія валодаюць беларускай мовай і назвалі яе роднай. Удзельнікам эксперыменту было прапанавана вызначыць аб'ект параўнання (кампарат) у прапанаваных вобразных параўнаннях з улікам камунікатыўнай задачы, сутнасць якой заключалася ў тым, што інфармантам неабходна напісаць артыкул для газеты ці часопіса і вобразна апісаць чалавека: *прыгожы, як ...*;

непрыгожы, як ...; тоўсты, як ...; худы, як ...; высокі, як ...; невысокі, як ...; дужы, як ...; кволы, як ...; нязграбны, як ...; зграбны, як ...

У выніку правядзення эксперыменту агульная колькасць атрыманых адказаў склала 1839 адзінак, а агульная колькасць аб'ектаў параўнання склала 752 адзінкі. На падставе аналізу атрыманых дадзеных для кожнага з кампаратыўна-асацыятыўных палёў былі выбраны па 10 аб'ектаў параўнання (для палёў 'ЗГРАБНЫ' і 'НЯЗГРАБНЫ' – па 7 аб'ектаў), якія найбольш часта ўжываюцца носьбітамі мовы (пры гэтым у якасці асноўнага крытэрыю адбору выступае іх частотнасць, якая павінна складаць не менш за 5 выпадкаў выкарыстання).

3. Дадзеныя адзінкі сталі асновай для правядзення **трэцяга (градацыйнага) этапа эксперыменту**, колькасць удзельнікаў якога таксама склала 100 чалавек. Інфармантамі былі студэнты 1-4 курсаў факультэта журналістыкі Белдзяржуніверсітэта ва ўзросце ад 17 да 25 гадоў, якія валодаюць беларускай мовай і назвалі яе роднай. Мэтай трэцяга этапа эксперыменту стала выяўленне заканамернасцей успрыняцця тых ці іншых кампаратыўных словазлучэнняў носьбітамі мовы, якім было прапанавана выставіць колькасць балаў ад 1 (найменшая ступень праявы прыкметы) да 10 (найбольшая ступень) прапанаваным кампаратыўным адзінкам, ацэньваючы пры гэтым ступень выразнасці прыкметы. Удзельнікі эксперыменту павінны былі не ацаніць, што з'яўляецца аб'ектыўна больш высокім – *гара* ці *слуп*, а вызначыць, які чалавек падаецца ім больш высокім – той, пра якога гавораць, што *Ён высокі, як слуп*, ці той, пра каго кажуць, што *Ён высокі, як гара*. Задача інфармантаў была сфармулявана наступным чынам: «Перад Вамі 10 апісанняў людзей. Як Вы лічыце, хто з іх больш «высокі», «малы» і г.д. (пазначце колькасць балаў ад 10 (самы высокі) да 1 (найменш высокі)». Агульная колькасць атрыманых анкет склала 100 адзінак, а агульная колькасць прааналізаванага матэрыялу – 9400 адказаў.

У мэты даследавання не ўваходзіла ацэнка лічбавых паказчыкаў для кожнага кампаратыўнага словазлучэння або вызначэнне сярэдняга паказчыка для кожнай з кампаратыўных адзінак. Мы ставілі сваёй задачай прааналізаваць градацыйныя асаблівасці ўсяго поля цалкам. Асаблівая ўвага пры гэтым была скіравана на вызначэнне глыбінных механізмаў градацыі ў дачыненні да выкарыстання вобразных параўнанняў у маўленні носьбітаў сучаснай беларускай мовы.

Пры правядзенні даследавання матэрыялу мы выкарыстоўвалі магчымасць рэалізацыі градацыі на шкалах аднаго тыпу (10-бальных), на якіх умоўна былі вызначаны 3 ступені градацыі:

1. моцная ступень (ад 1 да 3 балаў уключна)
2. умераная ступень (ад 4 да 7 балаў уключна)
3. слабая ступень (ад 8 да 10 балаў уключна)

Выдзяленне 3 ступеняў градацыі звязана найперш з адсутнасцю неабходнасці вызначэння дакладных колькасных паказчыкаў градацыі для кожнага вобразнага параўнання, якое было прапанавана ўдзельнікам эксперыменту, паколькі з-за суб'ектыўнасці чалавечага мыслення ў кожным канкрэтным выпадку ўжывання кампаратыўнага словазлучэння дадзеныя колькасныя паказчыкі могуць вар'іравацца. У той жа час, паводле дадзеных эксперыменту, пераважная большасць прапанаваных інфармантам кампаратыўных словазлучэнняў выразна дэманструе прыналежнасць да вызначаных узроўняў (ступеняў) градацыі.

Так, напрыклад, пры аналізе кампаратыўнага поля 'ПРЫГОЖЫ/НЕПРЫГОЖЫ' слабую ступень градацыі дэманструюць вобразныя параўнанні *прыгожы, як малюнак/карцінка; прыгожы, як дзень і прыгожы, як кінаакцёр; непрыгожы, як малпа і непрыгожы, як вядзьмак*. Да ўмеранай ступені градацыі адносяцца параўнанні *прыгожы, як кветка; прыгожы, як зорка; прыгожы, як сонейка і прыгожы, як неба; непрыгожы, як*

жаба; *непрыгожы, як гоблін; непрыгожы, як пацук і непрыгожы, як кракадзіл.* Моцную ступень выразна праяўляюць вобразныя параўнанні *прыгожы, як анёл; прыгожы, як Бог і прыгожы, як Апалон; непрыгожы, як пачвара і непрыгожы, як чорт.* Аналіз градацыйных асаблівасцей такіх вобразных параўнанняў, як *непрыгожы, як Квазімода і непрыгожы, як Баба-Яга,* паказаў, што яны не дэманструюць выразнай дамінацыі той ці іншай ступені градацыі, але паводле фармальных колькасных паказчыкаў адносяцца да моцнай і ўмеранай ступені адпаведна.

4. Для верыфікацыі даследавання намі быў праведзены апошні, **чацвёрты, этап эксперыменту,** які заключаўся ў вытлумачэнні, чаму менавіта той, а не іншы аб'ект выкарыстоўваецца ў вобразным параўнанні. Удзельнікам эксперыменту, колькасць якіх склала 100 чалавек, а самі яны таксама з'яўляліся студэнтамі 1-5 курсаў факультэта журналістыкі БДУ (падрабязней пра прынцыпы адбору інфармантаў гл. вышэй), было прапанавана растлумачыць, чаму пра чалавека гавораць, што, напрыклад, *Ён прыгожы, як Апалон ці Ён тоўсты, як бегемот.* Пры гэтым анкеты сярод удзельнікаў эксперыменту былі размеркаваны наступным чынам: ядро кожнага кампаратыўна-асацыятыўнага поля, што складаецца з 10 найбольш частотных аб'ектаў, было прапанавана групе інфармантаў з 10 чалавек. Агульная колькасць атрыманых анкет склала 100 адзінак, а выніковая колькасць прааналізаваных мікратэкстаў склала 1000 адзінак.

У дачыненні да прыкметы 'ПРЫГОЖЫ' на верхнім, самым моцным узроўні градацыі, размяшчаюцца вобразныя параўнанні, кампаратам у якіх выступаюць найменні багоў (Апалон – старажытнагрэчаскі бог прыгажосці), што па меркаванню інфармантаў з'яўляюцца ўвасабленнем прыгажосці, яе эталонам. Так, *Апалону,* акрамя прыгажосці, прыпісваюцца і такія якасці, як статнасць, фізічная сіла, зграбнасць. *Бог* паўстае ва ўяўленнях удзельнікаў эксперыменту ўвасабленнем прыгажосці, ідэалам прыгажосці, бо ён абсалютна

дасканалы і нельга ўявіць сабе нешта больш прыгожае, чым, тое, што нельга ўбачыць на ўласныя вочы. *Анёл* асацыіруецца з боскай, нябеснай прыгажосцю, чысцінёй, дабрынёй, святлом, нявіннасцю, чароўнасцю. Больш умераная ступень градацыі прадстаўлена вобразнымі параўнаннямі, аб’екты параўнання ў якіх рэпрэзентуюць найменні нябесных свяцілаў, якія таксама адносяцца да з’яў незямной рэчаіснасці. Гэта дазваляе прыйсці да высновы, што найвышэйшая ступень градацыі звязана з замацаваннем у калектыўнай свядомасці носьбітаў мовы ўяўлення пра нейкі ідэальны эталон прыгажосці, які не выражаны матэрыяльнымі прадметамі ці не мае ў якасці прататыпа пэўнай асобы. Так, удзельнікі эксперыменту пазначылі, што *зорка* асацыіруецца з прыгажосцю, недасягальнасцю, загадкавасцю, патаемнасцю, яркасцю, прыцягальнасцю. *Сонца (сонейка)* звязана як з вонкавай, так і ўнутранай прыгажосцю, дабрынёй, ласкавасцю, цеплынёй, радасцю і ўсмешкай. *Неба* асацыіруецца з жыццярадаснасцю, рамантычнасцю, нечым чыстым і светлым, неабсяжным, глыбокім. На ніжнім узроўні умеранай ступені градацыі і слабай ступені градацыі размешчаны вобразныя параўнанні, што выражаны найменнямі канкрэтных прадметаў матэрыяльнага свету – *прыгожы, як кветка, прыгожы, як малюнак/карцінка*, а таксама вобразнае параўнанне *прыгожы, як кінаакцёр*, аб’ектам дзе выступае найменне чалавека. Ва ўяўленнях носьбітаў мовы *кветка* асацыятыўна звязана з прыгажосцю, маляўнічасцю, прывабнасцю для назірання, выразнасцю. *Малюнак/карцінка* асацыіруецца з захапленнем прыгажосцю, правільнымі рысамі твару і постаці чалавека. Там не менш, выразна ў адказах інфармантаў прасочваецца меркаванне пра тое, што малюнак – ненатуральны, а чалавек, пра якога гавораць, што *Ён прыгожы, як карцінка*, характарызуецца штучнай прыгажосцю. Інфарманты лічаць, што *кінаакцёр* як правіла бывае прыгожым, хоць і не ўсе акцёры валодаюць дадзенай якасцю ў поўнай ступені: вялікую ролю тут адыгрывае той прататып, што згадваецца ў свядомасці носьбіта ў дадзены момант часу. Акрамя таго, у дадзенаю групу

ўваходзіць вобразнае параўнанне *прыгожы, як дзень*, якое, хоць і мае ў якасці кампарата найменне з’явы прыроды, але не дэманструе моцнай ступені градацыі паводле дадзеных эксперыменту, што звязана з адсутнасцю выразнай сувязі паміж такой з’явай прыроды, як дзень, і замацаваннем гэтага кампарата з эталоннымі ўяўленнямі пра прыгажосць, бо паводле меркавання ўдзельнікаў эксперыменту дзень асацыіруецца найперш з радасцю, светласцю, весялосцю.

Што датычыцца прыкметы ‘НЕПРЫГОЖЫ’, то на вышэйшым узроўні градацыі размешчаны вобразныя параўнанні, дзе аб’ект параўнання выражаны найменнямі міфалагічных істот (*непрыгожы, як пачвара і непрыгожы, як чорт*). Гэта сведчыць пра наяўнасць у свядомасці носьбітаў выразнай градуальнай апазіцыі бажаства (максімальная ступень якасці ‘прыгажосць’) – чорт (максімальная ступень якасці ‘адсутнасць прыгажосці’). Так, *чорт* асацыіруецца пераважна з нечым брудным, агідным, чорным. *Пачвара* ў сваю чаргу звязана з ўяўленнямі пра нешта страшнае, брыдкае і вельмі непрывабнае. Да ўмеранай ступені градацыі адносяцца найменні прадстаўнікоў жывёльнага свету (*непрыгожы, як кракадзіл, як пацук, як жаба*), пра што сведчыць і існаванне замацаваных стэрэатыпных уяўленняў пра згаданых жывёл як пра носьбітаў якасці ‘непрыгожы’, якая цесна звязана з пачуццём агіды і боязі, жахлівасці. Як ужо адзначалася вышэй, сітуацыя з літаратурнымі і міфалагічнымі персанажамі падаецца больш складанай, паколькі вобразныя параўнанні *непрыгожы, як гоблін, як Квзімода, як Баба-Яга*, дзе аб’екты параўнання выражаны найменнямі літаратурных і міфалагічных персанажаў, стэрэатыпны вобраз якіх пад уплывам вобразаў-прататыпаў набыў устойлівую асацыяцыю з увасабленнем усяго непрыгожага, займаюць сваё месца ў пераходнай зоне і ў залежнасці ад камунікатыўных інтэнцый гаворачага могуць пераходзіць з узроўню на ўзровень. Так *Квзімода* ва ўяўленнях удзельнікаў эксперыменту паўстае маленькім, гарбатым карлікам, чалавекам з фізічнымі недахопамі знешнасці; *гоблін* выклікае асацыяцыі з істотай невялікага росту, з

вострымі вушамі, агіднымі рысамі твару і непрыемнай мімікай, у той час, як Баба-Яга падаецца згорбленай істотай, вельмі старога ўзросту, з адрузлай скурай і доўгім носам. Найбольш слабую ступень градацыі дэманструюць параўнанні *непрыгожы, як вядзьмак* і *непрыгожы, як малпа*, дзе аб'екты параўнання хоць і выражаны найменнямі людзей і жывёл, але прасочваецца істотнае адрозненне паміж жывёламі, што з'яўляюцца кампаратамі ў параўнаннях умеранай ступені, і такім аб'ектам, як малпа. Відаць, што свядомасць носьбітаў мовы праводзіць дыферэнцыяцыю паміж жывёламі і істотамі, што маюць чалавекападобны вобраз, і тымі, што нават аддалена яго не нагадваюць. Вядзьмак асацыіруецца з д'ябальскім выразам твару, злосцю і нехайнасцю, а малпа – з вялікімі вушамі, круглым тварам, вызначаецца павышанай валасатасцю. Такім чынам, на слабай ступені градацыі пераважаюць найменні людзей і жывёл, ў стэрэатыпным вобразе якіх не маецца дадатковай семы агіды ці боязі.

Такім чынам, праведзенае даследаванне паказвае, што псіхалінгвістычны эксперымент, які дазваляе выявіць заканамернасці спецыфікі градацыі ў межах таго ці іншага кампаратыўна-асацыятыўнага поля, з'яўляецца эфектыўным сродкам вывучэння градацыйных асаблівасцей вобразных параўнанняў у маўленні носьбітаў беларускай мовы. На аснове праведзенага эксперыменту можна прыйсці да высновы, што, па-першае, пры выкарыстанні вобразнага параўнання носьбітамі маўлення прыцягваецца шырокае кола аб'ектаў параўнання, пры гэтым многія з іх вызначаюцца высокай ступенню ўзнаўляльнасці; па-другое, у моўнай свядомасці носьбітаў сучаснай беларускай мовы выяўляюцца пэўныя механізмы выкарыстання тых ці іншых аб'ектаў параўнання ў структуры кампаратыўнага словазлучэння, што з'яўляецца сведчаннем існавання выразна акрэсленых градацыйных асаблівасцей вобразных параўнанняў у маўленні; па-трэцяе, у залежнасці ад выбранага аб'екта параўнання прасочваецца ступень нарастання ці змяншэння «колькасці»

Салаўёў, П.Л. Градацыйныя асаблівасці вобразных параўнанняў у сучасным беларускім маўленні: эксперыментальнае даследаванне / П.Л. Салаўёў // Веснік МДЛУ. Сер. 1. Філалогія. – 2007. – №3. – С. 152–159.

прыкметы (ступень яе актуалізацыі), што выражаецца кампаратыўнай канструкцыяй. Пры гэтым выразна прасочваюцца розныя ўзроўні градацыі вобразных параўнанняў у разгледжаных кампаратыўна-асацыятыўных палях.

ЛІТАРАТУРА

1. Sepir, E. Grading. A study in semantics / E. Sepir // Philosophy of science. – 1944. – Vol. 2, № 2. – P. 93–116.
2. Вольф, Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф. – М.: Наука, 1985. – 145 с.
3. Шейгал, Е.И. Градация в лексической семантике: учебное пособие к спецкурсу / Е.И. Шейгал. – Куйбышев: Куйбышевский гос. пед. ин-т., 1992. – 160 с.
4. Разумова, О.П. Прототипическая градуальность некоторых параметрических признаков человека (на материале образных сравнений русского и английского языков) / О.П. Разумова. – Минск, 1997. – 27 с. – (Препринт / Минск. гос. лингв. ун-т; № 12).
5. Берка, К. Измерения. Понятия, теории, проблемы / К. Берка. – М.: Прогресс, 1987. – 250 с.
6. Osgood, Ch.E. The measurement of meaning / Ch.E. Osgood, G.J. Suci, R.H. Tannenbaum. – Urbana: University of Illinois Press, 1967. – 360 p.
7. Шрамм, А.Н. Очерки по семантике качественных прилагательных / А.Н. Шрамм. – Л.: ЛГУ, 1979. – 215 с.
8. Клименко, А.П. Вопросы психолингвистического изучения семантики / А.П. Клименко. – Минск: Высшая школа, 1970. – 206 с.
9. Фрумкина, Р.М. Цвет, смысл, сходство: аспекты психолингвистического анализа / Р.М. Фрумкина. – М.: Наука, 1984. – 175 с.
10. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко – 2-е выд. – Минск: БелЭн, 1999. – 784 с.

Салаўёў, П.Л. Градацыйныя асаблівасці вобразных параўнанняў у сучасным беларускім маўленні: эксперыментальнае даследаванне / П.Л. Салаўёў // Веснік МДЛУ. Сер. 1. Філалогія. – 2007. – №3. – С. 152–159.

Салаўёў, П.Л. Градацыйныя асаблівасці вобразных параўнанняў у сучасным беларускім маўленні: эксперыментальнае даследаванне / П.Л. Салаўёў // Веснік МДЛУ. Сер. 1. Філалогія. – 2007. – №3. – С. 152–159.